

Idag är Södra ett välmående skogsföretag som ägs av drygt 50 000 skogsägare. Det hade kunnat vara väldigt annorlunda. I slutet av 1970-talet gick Södra in i en djup kris som resulterade i att staten blev delägare. I en tid med löntagarfonder och tankar på att förbjuda parabolantennor låg det hotande nära till hands att Södras industrier skulle bli en del av de många statliga företagen.

Frigörelsen krävde en kraftansträngning. Och siffrorna 1111 blev ett lyckotal! Det var rekordresultatet för 1984 när Södra åter började stå på egna ben. Därefter gällde det att välja väg för framtiden. Papperstillverkning eller inte blev en av de första ödesfrågorna. Hur företaget skulle växa var inte självklart. En lovande affär i Brasilien föll på mållinjen. Å andra sidan undkom föreningen andra utlandsaffärer med blotta förskräckelsen.

För Södra, ägt av sina medlemmar, kom det att röra sig om mycket mer än att utveckla industrirörelsen. Det handlade också om att anpassa den kooperativa företagsformen för en ny tid. Och att skydda skogsgården från pålagor och inskränkningar. EU-skatten stoppades i sista stund, men det fanns andra hot runt hörnet.

Vägen tillbaka efter krisen var en händelserik och dramatisk tid. I boken berättar Lars-Eric Åström och Christer Segerstéen om vad som hände på "scenen" och bakom kulisserna. Om vad som blev bra och lärdomar av sådant som blev mindre bra. Tillsammans har de över 30 år som ordförande och vice ordförande i Södra.

Bokens författare, Pär Fornling, är journalist och fotograf med inriktning på jord, skog och kulturmiljöer. Han har ett förflutet som chefredaktör för ATL, Vi Skogsägare, Gods & Gårdar och Skogsägaren. De två senare tidningarna har han dessutom grundat. Sedan 2015 arbetar han med text och bild via Lanternin Media.

ISBN: 978-91-7843-497-8

Södra på egna ben

Pär Fornling

SÖDRA PÅ EGNA BEN

Vägen tillbaka efter krisen

Pär Fornling

Innehåll

Förord	8
Lars-Eric Åström	10
Christer Segersteen	22
Friheten	34
Återkomsten	50
Medlemmar	66
Kooperationens ledfyr	78
Äganderätten	98
Miljöåret 1994	112
Europa	130
Utlandet tur och retur	148
Massa	164
Träförädling	188
Energi	210
Gudrun	224
Efterord	244
Diagram	248

Lars-Eric Åström

HLÖSTEN 1969 PENDLADE Lars-Eric Åström mellan hemmet i Finspång och gården Asphagen, nära gränsen mellan Östergötland och Sörmland. Det har sina poänger. Länsgränsen markerar nämligen också Södras verksamhetsområde. Men det var inget som den 23-åriga Lars-Eric tänkte på den här hösten. Han var fullt sysselsatt med att hugga björk på familjens ganska nyanskafade gård. Om den låg i "Södra-land", eller verksamhetsområdet för dagens Mellanskog var inget Lars-Eric funderat på. Skogsbruket var en ny värld som höll på att öppna sig.

Det var i första hand jakt, fiske och naturupplevelser som lockat pappan att köpa Asphagen, eller rättare sagt arrendera avverkningsrätt och jakträtt i 49 år. Pappan hade ett byggföretag, utan någon direkt koppling till skogen. Med den bakgrunden var det i praktiken fullständigt omöjligt att få förvärvstillstånd för att köpa ett jord- eller skogsbruk, oavsett om köpare och säljare var helt överens. Lantbruksnämnden sade konsekvent nej med hänsyn till jordförvärvslagen. I det läget kom en förslagen advokat på idén med ett långsiktigt arrende. När Lars-Eric övertog Asphagen veknade lantbruksnämnden så att arrendet övergick i ett köp. Det var inte populärt och tillhörde definitivt undantagen. I praktiken var jord- och skogsbruket ett slutet skråväsende för de som redan var inne i systemet.

Det hade säkert betydelse att Lars-Eric Åström kom utifrån, med en annan bakgrund än den gängse. Han såg allt med nya ögon och kom att bli den som i högsta grad bidrog till att modernisera lantbrukskooperationen och anpassa den till en ny tid. Men det låg ännu en bit fram i tiden när sommaren 1969 övergick i en blöt höst. Lars-Eric slet med motorsågen, iförd keps och ett par

Christer Segerstéen

VINTERN 1983 KOM en herre vandrande längs skogsvägen på Hamra gård i Östergötland. Han var prydligt klädd i hatt och halvlång rock. I handen bar han en brun läderportfölj. Christer Segerstéen var i full färd med första gallringen i ett bestånd granskog på sluttningen ovanför vägen. I ljusöppningen efter en gran som fälldes med motorsågen råkade han få syn på mannen som nalkades i grådiset. Han lät sågen tystna, strök svetten ur pannan och väntade in sin oväntade besökare.

Snart kände Christer igen profilen som sin ordförande i skogsbruksområdet (sbo). De slog sig ner på en sten med en termos kaffe mellan sig och småpratade. Så kom mannen till sitt ärende: ”Jaha, Segerstéen, så har vi det här med förtida insatser. Då är det dags att skriva på.” Han började myndigt plocka med papper i portföljen, men Christer bad om betänketid.

Den 21 augusti 1979 hade Christer Segerstéen blivit medlem i Södra. Det kändes naturligt. Farfar var med nästan från starten av föreningen och Södras grundare, Gösta Edström, hade varit en återkommande gäst i den gräddvita mangårdsbyggnaden på gården någon mil från Rimforsa. Pappa var också medlem. När Christer, som enda barnet, tog över gården var det närmast en formsak att han också skulle bli medlem.

Men det här var lite annorlunda. Föreningen var i kris. Staten ägde 40 procent av dess industrier och det behövdes mer kapital. Historiskt hade ekonomisk mobilisering varit en paradgren för Södra. Gösta Edström hade fått bönderna att öppna plånböckerna genom något som närmast liknade en väckelsekampanj med estradören Edström själv i centrum. Han framträdde på möten,

Christer Segerstéen på stenen där han drack kaffe med ombudet från Södra vintern 1983.

Friheten

MED ANDAN I HALSEN kom ett försenat bud från Kammarkollegiet till Storkyrkobrinken i Gamla stan. Där skyndade han in i porten och fortsatte två trappor upp till Industridepartementet med en plastkasse full av papper. Det var i själva verket 500 aktiebrev på vardera en miljon kronor i Södra Skogsägarnas industrier. Paken med de sirligt tryckta aktiebrevens motsvarade 40 procent av alla Södras industrier.

Budet gav bunten till Lars Rekke som var förhandlingschef på Industridepartementet. Efter ett telefonsamtal från banken, som bekräftade att Södra överfört 750 miljoner kronor till staten, kunde Lars Rekke överrätta aktierna till Södras ordförande Archibald Dickson. Processen tog lite tid eftersom de bägge lät sig fotograferas. De två kostymklädda männen ställde sig med aktiebunten mellan sig och tittade in i kameran med allvarsamma miner, vilket det historiska ögonblicket påbjöd. I rummet fanns också föreningens mångårige jurist Curt Waldenström som haft en nyckelroll i dramat.

Efteråt kunde Södras ordförande gå nedför trapporna och promenera genom Gamla stan mot järnvägsstationen som en fri man, denna tidiga, kalla januaridag 1985. Archibald steg på tåget mot Växjö och hade all anledning att se nöjd ut när han slog sig ner i kupén tillsammans med Curt Waldenström som klev av i Norrköping, där han hade sitt advokatkontor.

För Archibald kändes det som om ett tungt ok lyfts från hans axlar. Södra ägdes åter fullt ut av sina medlemmar. Vägen tillbaka kunde börja. Men hur i hela världen hade Södra hamnat i statens knä när allt sett så bra ut?

*Archibald Dickson
(till vänster) tar emot
aktierna. De överräcks
av statssekreterare Lars
Rekke.*

Utlandet tur och retur

EFTER ETT PAR timmars flygresa över oändliga skogar kunde Lars-Eric Åström och Södras koncernchef Helge Eklund äntligen sträcka på benen och bekanta sig med omgivningen. De steg ut på en liten flygplats i kanadensiska Quebec. Vägen genom centrum kantades av låga trähus, någon affär, fyrhjulsdrevna bilar och män i rutiga skjortor. I det lilla isolerade samhället, mitt i vildmarken, kretsade allt kring sågverket och massabruket, som bolmade ut vit rök mot ett böljande, barrgrönt landskap.

Just de här dagarna var stämningen tryckt i bygden. Ett mord hade begåtts i trakten där alla kände alla och det var oändliga mil landsväg till nästa samhälle. Fabriken var i alla fall igång efter att ha varit nerstängd ett bra tag. Det var ett rutinmässigt sätt för industrin att parera konjunktursvängningarna. När inte ekonomin bar lades fabriken i malpåse och hela bygden gick ner på sparlåga. Nu snurrade hjulen igen. Helge och Lars-Eric betraktade massabruket som likt en gammal trött ångmaskin gått upp i produktion. En del var halvfärdigt, annat var rostigt och flagat. Långa armeringsjärn hängde ut från betongen. För en gångs skull kändes den obligatoriska hjälmen vid industribesök befogad.

Men pappersmassa producerades och massabruket var till salu. Ägaren Domtar ville sälja för att fortsättningsvis koncentrera sig på pappersproduktion. Det var en av många möjliga utlandsaffärer från mitten av 1990-talet och fram till reträtten från Ryssland år 2012. Av tio mer eller mindre långtgående projekt för att expandera massaproduktionen utomlands fullföljdes bara affären med Norge. Och det varade inte så många år.

Argumenten för att gå utomlands växlade en del över tiden:

*En skidder drar fram
hela träd i Kanada.
Det är en vanlig av-
verkningsmaskin runt
om i världen.*

Gudrun

LÖRDAGSKVÄLLEN DEN 8 januari 2005 bänkade sig Christer Segerstéen i en biofåtölj på Filmstaden i Linköping tillsammans med hustrun Anki samt grannarna Anette och Gustaf Hamilton. Bägge familjerna bodde på skogsgårdar. Gustaf Hamilton arbetade dessutom på Skogsstyrelsen. Under bilfärden till Linköping hade de talat om den stormvarning som SMHI flaggat för i radionyheter och vad den kunde betyda för skogen. När de klev ut i vinterkvällen efter filmen kunde Christer konstatera att det inte verkade vara så farligt. Det låg lite tallgrenar på hemvägen, men absolut inget alarmerande.

Morgonen efter hade elektriciteten gått. Christer fixade frukosten med hjälp av vedspisen och tog därefter en sväng till föräldrarnas stuga. Han försäkrade sig om att allt stod väl till, strömavbrottet till trots. Det låg något rotvält träd längs skogsvägen, men inte värre än vad det brukar vara efter ett oväder.

Tolv mil därifrån hade Lars-Eric Åström ägnat lördagskvällen åt en bjudning på gården i Rejmyre. Han hade hört varningar om ett oväder på radion. Vis av erfarenheterna från stormen 1969 hade Lars-Eric ställt fram motorsågen och fyllt behållare med vatten. När det var fixat kunde han sätta sig till bords med gästerna.

Det blåste ordentligt under natten och strömmen försvann en kortare stund. Morgonen efter verkade läget någorlunda lugnt. Christer och Lars-Eric talades vid över telefon på söndag morgon och kom fram till att det knappast var någon fara. Det var först efter ett samtal med Mats Sandgren, vd för Södra skog, som larmklockorna började klämta i Östergötland.

Mats hyrde ett hus hos Nils Posse på Bergkvara gods utanför

*Träd knäcktes som
tändstickor i byarna.
I Växjö och Ljungby
uppmättes vindstyrkor
på 33 meter i sekunden.*